

prophetona. Mogući prijevod na hrvatski bi svakako naišao na zanimanje u stručnim krugovima.

Slobodni smo ukazati na neke *lapsuse*: str. 27. bilješka 8., r. 2, odozgor, stoji »die Belagerung Jersualems«, a treba »die Belagerung Jerusalems«.

Str. 41., 5. r. odozdo, stoji: »In vier weiteren«, a treba »In vier weiteren«.

Str. 89., 7. r. odozdo, stoji: »Tetartoseharja« – riječ je nejasna.

Str. 99., bilješka 54. stoji »einen zusätzlichen«, a treba »zusätzlichen«.

Str. 109., 4. r. odozgor, stoji »Öffentlichkeit«, a treba »Öffentlichkeit«.

Str. 121., 2. r. odozgor, stoji: »indirekte referenz«, a treba »indirekte Referenz«.

Str. 121., 3. 3. odozdo, stoji: »Sie verbindet die Abschnitte 6 und 8 mit der Überschrift verbindet«, a treba: »Sie verbindet die Abschnitte 6 und 8 mit der Überschrift«.

Str. 135., 8. r. odozdo, stoji: »1,7 ist laut SWEENEY ist ein Hinweis«, a treba »1,7 ist laut SWEENEY ein Hinweis«.

Str. 301., 5. r. odozdo, stoji: »zum dem Haus«, a treba »zu dem Haus« ili »zum Haus«.

Str. 363., r. 2. odozdo, stoji »biblical Allusion in Zechariach 9-14«, a treba »biblical Allusion in Zechariah 9-14«.

Str. 364., r. 3 odozgor, stoji: »Recent Reserasch on Haggai«, a treba »Recent Research on Haggai« .

Str. 364., r. 11. odozdo, stoji: »the interantion Organization«, a treba »international Organization«.

Str. 365., r. 6. odozgor, stoji: »without presuppositions«, a treba »without presuppositions«.

Str. 366., r. 9. odozgor, stoji »9-14 (JSOTSup, 304; Sheffield:« a treba »9-14 (JSOTSup, 304; Sheffield:«.

Str. 367., r. 3-4. odozgor, stoji: »in Zechariach«, a treba »in Zechariah«.

Str. 367., r. 10. odozgor, stoji: »and the Deuternomic School«, a treba: »and the Deuteronomic School«.

Karlo Višaticki

.....
Drago ŽUPARIĆ,

Teološka poruka u dijalozi Knjige o Tobiji

U izdanju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Sarajevu, u *Biblioteci RADOVI*, kao knjiga 13, objavljena je 2009. godine doktorska disertacija Drage Župarića, *Teološka poruka u dijalozi Knjige o Tobiji*, koju je isti obranio na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u srpnju 2009. god.

Knjiga Drage Župarića ima ukupno 446 stranica, od toga je predgovor 1 stranica (str. 1.), uvod 4 stranice (str. 3.-6.), prigodne ilustracije 7 stranica (slika 1, *Tobit pokapa mrtvacu*, str. 77.; slika 2, *Tobija i anđeo*, str. 247.; slika 3, *Tobija i Sara*, str. 287.; slika 4, *Slijepi Tobit žuri ususret svome sinu*, str. 369.; slika 5, *Ozdravljenje Tobita*, str. 370.; slika

6, *Arkandeo napušta Tobitovu obitelj*; str. 423.; slika 7, *Zemljopisna karta Bliskoga istoka*, str. 424.), biblijske i ostale kratice 2 stranice (str. 425.-426.); bibliografija 15 stranica (str. 427.-441.), te sadržaj na 4 stranice (443.-446.). Knjiga ima ukupno 1485 bilježaka/fusnota. Bibliografija je strukturirana u 4 dijela: 1. Izvori (str. 427.); 2. Komentari (str. 427.-430.); 3. Pomagala (str. 430.-432.) i 4. Ostala pomoćna literatura (str. 432.-441.). Kao komentare autor navodi 45 bibliografskih jedinica (na talijanskom, španjolskom, njemačkom i engleskom jeziku). Pod točkom »pomagala« autor donosi rječnike, leksikone, gramatike te neke monografije na hrvatskom, njemačkom, engleskom i talijanskom jeziku. Radi se o ukupno 39 bibliografskih jedinica u ovom dijelu. Iza podnaslova 4 (Ostala pomoćna literatura) nalazimo ukupno 134 naslova članaka, knjiga, monografija, komentara na hrvatskom, njemačkom, engleskom, talijanskom i francuskom jeziku.

Knjiga se sastoji od 7 poglavlja različitoga obujma (1. poglavlje, *Status questionis*, str. 7.-61.; 2. poglavlje *Sudbina dvoje pravednika: Tobije i Sare*, str. 63.-127.; 3. poglavlje *Tobijina priprava za putovanje*, str. 129.-209.; 4. poglavlje *Put od Ninive do Ekbatane*, str. 211.-286.; 5. poglavlje *Od Ekbatane do Ragesa i natrag*, str. 289.-328.; 6. poglavlje *Tobijin povratak u Ninivu i dogovor o isplati*, str. 329.-370. i 7. poglavlje *Teološki nacrt*, str. 371.-424., s tim što je predzadnja stranica ovoga poglavlja ilustracija, slika, a zadnja je stranica zemljopisna karta.

Prvo poglavlje uvodi u problematiku, koja je u knjizi obrađena. Autor nakon problematike naslova donosi pregled sadržaja knjige, obrađuje povijest teksta knjige na semitskim jezicima, na grčkom i na latinskom jeziku. Zatim raspravlja o literarnoj strukturi, autoru, mjestu i vremenu nastanka knjige i o književnomu obliku knjige. U daljnjemu tekstu autor govori o biblijskim i izvanbiblijskim utjecajima na ovu knjigu, o problemu kanoniciteta i o liturgijskoj uporabi (u lekcionarima i u Božanskom časoslovu) knjige. Prvo poglavlje završava metodološkim napomenama.

Poglavlja 2-6 analitička su i jasno su strukturirana. Počinju biblijskim tekstom, koji je označen kao *misaona cjelina*, iza kojega uvijek slijedi *analiza i komentar*. Na kraju je poglavlja *zaključak*. Sedmo, posljednje poglavlje, teološka je refleksija i sinteza.

Drugo poglavlje prikazuje dvoje pravednika: Tobita, koji u dijaspori nastoji obdržavati Zakon Mojsijev prema tradiciji otaca, te u dalekoj Ekbatani Saru koja se nalazi u velikoj nevolji. Jedno i drugo, Tobit i Sara, Židovi su dijaspore koji nastoje sačuvati svoj vjerski identitet. Tobit to dokazuje čineći djela milosrđa, pokapajući mrtve i živeći u solidarnosti sa sunarodnjacima. Međutim, čineći tako Tobit je, slično kao pravedni Job, stavljen na kušnju. Sustigla ga je bolest i ovisan je o pomoći svoje žene Ane. Dolazi do konfliktne situacije između Tobita i Ane. S druge strane Sara je iskušavana na drugačiji način. Zli demon Asmodej ubio je sedam njezinih muževa i to uvijek u bračnoj noći. Sara dolazi do ruba očaja i želi si uzeti život,

međutim ne čini to iz poštovanja prema vlastitom ocu. Prema autoru ova dva lika primjeri su poniznosti i skromnosti, a takve »Bog štiti, uzvisuje i ostvaruje zajedništvo s njima«. »Njihov ponizni stav nema ništa sa slabošću i pasivnošću, nego naprotiv zahtijeva potpuno zauzimanje u služenju Bogu i čovjeku.«

Treće poglavlje donosi Tobitovu duhovnu oporuku sinu. U svojoj bolesti Tobit se sjetio blaga deponiranoga njegovu rođaku Gabaelu, u Rages Medijski. Budući da je sin još mlad čovjek, Tobit se brine o pratnji i tako nalazi Azarju, koji se kasnije otkriva kao anđeo Rafael. Autor, ove upute Tobita njegovu sinu Tobiji, označava kao vrlo duhovne. One zrače »duhovnošću naroda u dijaspori, koji je ostao bez Hrama, i sada treba u Bogu pronaći vlastitu sigurnost«. Naglašene su sljedeće vrjednote: milostinja, obitelj, pravedan i bogobožazan život. Tri su točke naglašene u ovom dijalogu: *Pravi odnos roditelja prema djeci, djece prema roditeljima, te problem prenošenja životnoga iskustva na djecu.*

Četvrto poglavlje opisuje put Tobije i Azarje od Ninive do Ekbatane. Na putu se događaju važne stvari koje će temeljito promijeniti Tobijin život. Kod prvoga noćenja on je ulovio ribu, čiji će se nutarnji organi kasnije pokazati kao lijek protiv demona Asmodeja i kao lijek za Tobijina oca, koji je oslijepio. U putu Azarja daje Tobiji savjet neka oženi Saru, kćer jedinicu svojega rođaka Raguela. Autor govori o mladiću Tobiji koji raste, razvija se i jača, te uzima polako sudbinu u vlastite ruke. On tu ima svoje *životno iskustvo koje će*

ga dovesti do cilja. Isto tako autor naglašava vjeru u *Božju providnost, koja se brine za svoju djecu.* Prema autoru Stari zavjet poznaje jednoženstvo (*monogamiju*) kao idealan oblik, življen u ljubavi i radosti potomstva, što je u židovskom svijetu prakticirano. Ovo poglavlje određeni je vrhunac pripovijesti. *Svi likovi uključeni su u sklapanje braka Tobije i Sare, izražavajući hrabrost i otvorenost prema Božjoj volji u danim okolnostima* (str. 286.). Važno je, kako autor naglašava, ispunjavanje Mojsijeva zakona na životnom putu, a to je ponašanje vjernoga Izraelca koji se nalazi u negativnom okruženju.

Peto poglavlje donosi opis Azarjina putovanja iz Ekbatane u Rages. Kako je Tobija bio zauzet ženidbom, on moli Azarju neka ode u Rages i podigne deponirani novac, te ujedno pozove Gabaela, koji je Tobitov rođak, na svadbu u Ekbatanu, a nakon toga imamo dijalog Tobije i Raguela u kojemu se Tobija oprašta i žuri kući, jer je kod kuće ostavio bolesnoga oca. Tobija i Sara kreću u Ninivu, Tobija roditeljima, Sara u svoj novi dom. Prema autoru, ovdje je naglašena *briga za obiteljskim vrjednotama i to s posebnim naglaskom na poštivanje roditelja (svekra i svekrve, odnosno punca i punice)* (str. 325.). Ovi ljudi žive u *teškoj situaciji i često u neprijateljskom okruženju, ali crpe snagu iz međusobne solidarnosti u svojim osobnim i obiteljskim krugovima* (str. 325.). Tako su u ovom poglavlju posebno naglašene obiteljske veze i *povezanost s vlastitim korijenima*, a kao zlatna nit u knjizi, prema autoru, i ovdje

je vidljiva preporuka djeci *da poštuju svoje roditelje* (str. 327.).

Šesto poglavlje opisuje Tobijin povratak u Ninivu, Tobitovo izlječenje, dolazak Sare u novi dom te dogovor Tobita i Tobije o isplati Azarje. Na samomu kraju knjige Azarja, odnosno Rafael, izjavljuje kako ga je Gospodin poslao k Tobiji i njegovoj obitelji. Prema autoru *pisac preuzima deuteronomističku ideju o retribuciji; dok Gospodin udara Jeruzalem zbog zloće njegovih sinova, istodobno ima smilovanja prema pravednicima* (str. 366.). Uz ideju o retribuciji važna je tema u ovom poglavlju i *blagoslov*.

U sedmomu, završnom poglavlju, koje nosi naslov *Teološki nacrt* autor donosi sintezu. Ključne su teme ovoga biblijskog spisa: *milostinja, istina, pravednost, obitelj*... Autor najprije donosi karakterizaciju pojedinih likova u ovomu spisu. Tako je Tobit *osoba koja je oličenje idealne figure pravednika, svetoga Židova..., dostojanstven lik* (str. 375.). Ana je *pomalo nestrpljiva žena... Njezina majčinska uloga drugačija je od očeve... Anin strah bio je konkretan i jasno izgovoren, iako se ne bi moglo reći da se sastojao u pomanjkanju pouzdanja u Boga* (str. 377.). Tobija je oslonac svojim roditeljima, *mladić navezan na svoju obitelj, ali koji želi naučiti živjeti. Poslušan je roditeljima i živi sa sviješću kako ih ne smije zaboraviti u danima starosti* (str. 377.). Sara je najpasivniji lik u pripovijesti. Njezina je *pozicija marginalizirana po neznanju i šutnji*. Sluškinja joj se grubo rugala, žrtva je tuđih zlih jezika. *Poput Tobije i ona je navezana na svoje roditelje,*

iskušavana u svakom nastojanju da se uda, pa stoga zapada u krizu, ali nije neodgovorna...(str. 379.). Edna je žena koja živi u skladnom braku, ali je istovremeno *energična* (str. 380.). Raguel je gostoljubiv čovjek, *veliki vjernik, koji se uzda u jedinoga Boga koji će nekako sve providjeti u pogledu Sarine udaje* (str. 381.). Azarja/Rafael je pratilac Tobije, *opipljiva Božja prisutnost u životu ljudi i upravljanju događajima te ključan element u pripovijedanju* (str. 381.). U okviru podnaslova *Bog i Zakon* autor donosi sliku Božju. Važno je napomenuti da je to monoteizam u poslije sužanjskom vremenu. Autor spominje razne vidike Božjega djelovanja: Božju providnost, Božje objavljivanje, njegovo posredno djelovanje (po Rafaelu), Božju brigu za čovjeka, ljubav i nagradu za pravednike (str. 385.-386.), te Božji blagoslov odnosno prokletstvo (str. 318.). Pod posebnim podnaslovom, u ovomu završnom poglavlju, autor raspravlja o *pitanju identiteta Židova*. Tako je *Život prognanih Židova bio razapet između geta i asimilacije* (str. 389.). Prema autoru imamo dvostruki stav prema ne-Židovima: *tolerancija i osjećaj poslanja prema strancima ili odvajanje židovske zajednice i isključivost prema ne-Židovima* (str. 391.).

Važna je tema ovoga biblijskog spisa *milostinja*, a to je *stav milosrđa i pobožnosti kojim se izražava prihvaćanje drugih ljudi kao stvorenja, koji su isto tako hodočasnici na putu ovoga svijeta* (str. 394.), te *solidarnost među Židovima u progonstvu* (str. 395.). Uz milostinju autor naglašava važnost *pravednosti* (str. 397.-398.) i *istine* (str. 399.-402.) u

životu Židova. Posebna je tema Knjige o Tobiji *brak i obitelj*. Predstavljen je *realni obiteljski život, uključujući kušnju, razdvajanje, susrete...* (str. 403.). *Analizirana poglavlja progovorila su nam o visoko cijenjenom shvaćanju braka i obitelji, bračnoj ljubavi, pri čemu je pijetet prema ocu i majci veoma istaknut* (str. 405.). Za vjerski život važna je molitva. *Knjiga o Tobiji idealan je okvir vjerskoga života u dijaspori poslijesuzanjskoga židovstva. Tobitova uzorna pobožnost pokazuje se u postu, djelima milosrđa i molitvi* (str. 410.). Uz molitvu, prema autoru, važna je tema *zahvaljivanje i blagoslov* (str. 412.-413.). *Za sva dobročinstva što mu je Bog podario, Tobit na neki način poziva čitav svemir da blagoslivlja Gospodina* (str. 413.). Od ostalih, u knjizi obrađenih tema, autor još posebno naglašava anđele i demone. *Rafael i Asmodej dva su natprirodna lika, prilično istaknuta u potonjoj židovskoj i kršćanskoj tradiciji* (str. 414.).

U zaključku autor još jednom rezimira: *Teško bi bilo prihvatiti zaključak da temeljan cilj ovoga djela nije bio upravo prenošenje moralne i vjerske pouke, utemeljene na biblijskoj tradiciji i prilagođene situaciji Židova, koji su poslije progonstva živjeli raspršeni među poganima* (str. 419.). Ovo je djelo po svom sadržaju *blizu novozavjetnoj doktrini* (str. 419.), a autor završava riječima: *Poruka koju je pisac Tob izrekao u svojem vremenu, smjerokaz je i nama danas na putu prema Bogu, te kako živjeti u skladu s Božjom voljom* (str. 423.).

Na temelju tekstova iz Tob autor se potrudio prenijeti nam i aktualizirati, na sebi svojstven način, poruku ovoga starozavjetnog spisa. Zahvaljujući studiju klasične filologije, autor dobro poznaje grčki i latinski jezik, što se u djelu vrlo dobro primijeti. Autor se isto tako služi i modernim jezicima, kako se vidi iz popisa korištene literature.

Knjiga je obogaćenje hrvatske biblijske bibliografije i teološke misli.

Karlo Višaticki

**Josip Šimunović,
Župna zajednica na početku
trećega tisućljeća u Republici
Hrvatskoj.**

- Pastoralno-teološka promišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnog pastorala, Glas Koncila, Zagreb, 2009., 382. str.

UVODNE MISLI

I STRUKTURA KNJIGE

Sadržaj rada pod nazivom »Župna zajednica na početku trećega tisućljeća u Republici Hrvatskoj«, kako i sam podnaslov rada želi istaknuti, uokviren je u pastoralno-teološka promišljanja o mogućnostima ostvarenja cjelovitoga župnog pastorala. Knjiga je podijeljena u osam poglavlja koja nam, u uvodnim promišljanjima, autor ovoga djela na kratak način predstavlja. Tako rad autora promišlja o sljedećim temama: 1) Strukture u župnoj zajednici; 2) Male zajednice-poticaaj za rad u župnoj zajednici; 3) Župna kateheza u obnovi župne